

Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi - Journal of Social Sciences
Cilt/Volume: 2003-2 Sayı/Issue: 7

ÖĞRETİM ELEMANI DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Soner DURMUŞ*
Zekeriya NARTGÜN**

ÖZET

Bu çalışma, üniversite öğrencilerinin derslerini yürüten öğretim elemanlarını değerlendirmede kullanabilecekleri geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmek amacıyla yapılmıştır. AİBÜ Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı Derslerine giren 23 öğretim elemanının girdiği toplam 42 dersteki öğrencilerle bu çalışma gerçekleştirilmiştir (N=1056). Öğrencilerden elde edilen verilerin çeşitli yöntemlerle çözümlenmesi sonucunda “Öğretim Elemanı Değerlendirme Ölçeği” adı verilen ölçeğin istenilen geçerlik ve güvenilirlik düzeyine uygun ölçümler yapılabildiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Öğretim Elemanı Değerlendirme Ölçeği.

ABSTRACT

The purpose of this study is to develop a questionnaire for undergraduate students to evaluate their instructors. 23 instructors from the department of education at Abant İzzet Baysal University were participated. Students from the department of social studies teaching registered to 42 courses (N=1056) were asked to answer the questionnaire. Based on the data gathered from the students, “Instructor evaluation scale” is developed by using different methods. As a result of the analysis, the reliability and validity of this scale has been established.

Keywords: Instructor evaluation questionnaire.

1. GİRİŞ

Öğrencilerin öğretim elemanlarını değerlendirmeleri sınıfta nelerin olup bittiğini anlama açısından (ülkemizdeki aksine) gelişmiş ülkelerde yaygınca kullanılmaktadır (Husband, 1996). Öğretim elemanını değerlendirme en az dört amaca hizmet edebilir (Stake, 2002):

1. Öğretim elemanının eksiklikleri düzeltme ve başarılarını ödüllendirme için bir veri sağlama,
2. İdare açısından mevcut öğretim elemanlarını tanıyarak onlardan en iyi

* Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü

** Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

şekilde yararlanma,

3. Öğretim elemanlarının öğrenici dönütlerini dikkate alarak kendilerini sürekli geliştirmelerine yardımcı olma ve
4. Bölümde ve tüm fakültede derslerin nasıl yürütüldüğü konusunda ilgili bölümün ve fakültenin sorumlularına dönüt sağlama.

Değerlendirmede amaçlanan yukarıda ifade edilenler olmasına rağmen uygulamada bazı tehlikeler söz konusu olabilir. İlgili bölümün veya fakültenin sorumlularının sonuçları öğretim elemanlarını karşılaştırmak için kullanma tehlikesi öğretim elemanlarında bu değerlendirmeye karşı bir tedirginlik oluşturabilir (Stake, 2002). Bu da öğretim elemanlarının dersleri işlerken kendince doğru bildiklerini yapma yerine idarenin memnun kalacağı yönde dersi işleme ve öğrencileri değerlendirme tehlikesini doğurabilir (Griffin, 2001). Ayrıca öğretim elemanın kendince doğru kabul ettiği öğretme ve değerlendirme yöntemleri bazı öğrenciler tarafından tam algılanmadığında veya yanlış algılandığında, öğrenciler değerlendirme yaparken tarafsız olmayabilirler. Bu ve buna benzer olumsuzluklara rağmen öğretim elemanını değerlendirme genel kabul gören bir yaklaşım olarak uygulanmaktadır (Stringer and Irwing, 1998).

Türkiye’de birkaç üniversite dışında yaygın olarak kullanılan öğretim elemanı değerlendirme ölçeği bulunmamaktadır. Amaçlanan öğretme öğrenme sürecinin kalitesi arttırmaksa öğrencilerin bu işi yürütenler hakkındaki düşüncülerinin ne olduğunun önemi göz ardı edilemez. Bu çalışmada üniversitelerde kullanılacak genel bir öğretim elemanı değerlendirme ölçeğini (ÖEDÖ) geliştirerek bu amaca hizmet etmektir.

2. YÖNTEM

2.1 Araştırmanın Modeli ve Çalışma Grubu

Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinin öğrenimini gördükleri lisans derslerini yürüten öğretim elemanlarını çeşitli özellikleri (alan bilgisi, öğrenme öğretme sürecini yönetme, ölçme ve değerlendirme vb.) bakımından değerlendirmeleri amacıyla istenilen güvenilirlik ve geçerlik düzeyine sahip bir ölçme aracının geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçtan hareketle “geçmişte ve halen varolan durumu varolduğu biçimiyle betimleme işi” olarak tanımlanan genel tarama modeli bu çalışmanın araştırma modeli olarak seçilmiştir.

Çalışmaya Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nin Sosyal Bilimler Anabilim Dalının farklı sınıflarında öğrenim görmekte 23 öğretim elemanının vermekte olduğu 42 derse kayıtlı öğrenciler katılmıştır (N=1056).

2.2 Ölçeğin Deneme Formunun Geliştirilmesi ve Uygulanması

Öğretim elemanlarının öğrenciler tarafından değerlendirilmesinde kullanılması amaçlanan “öğretim elemanı değerlendirme ölçeği”nin geliştirilmesi aşamasında ilgili literatür ve diğer öğretim elemanı değerlendirme

uygulamaları incelenerek çok sayıda madde yazılmış daha sonra ilgili alan uzmanlarının görüşleri dikkate alınarak öğretim elemanlarının alan bilgisi, öğrenme-öğretme sürecini yönetebilme ve ölçme ve değerlendirme uygulamalarına yönelik toplam 19 madde seçilerek bir deneme formu oluşturulmuştur¹. Öğrencilerin ölçekte yer alan her bir maddeye verecekleri cevaplar “çok yeterli”=4, “yeterli”=3, “yetersiz”=2 ve “çok yetersiz”=1 olmak üzere dört kategoriye ayrılmıştır. Oluşturulan deneme formu 2001-2002 öğretim yılı I. yarıyılında yukarıda ifade edilen çalışma grubuna uygulanmış ve ölçeğin güvenilirlik ve geçerliğine ilişkin istatistiksel çözümler bu gruptan elde edilen veriler üzerinde gerçekleştirilmiştir.

2. 3 Verilerin Analizi

Öğretim elemanı değerlendirme ölçeği'nin (ÖEDÖ) geçerliğine ilişkin kanıtlar kapsam geçerliği (uzman kanısına dayalı geçerlik), yapı geçerliği ve iç ölçüte dayalı geçerlik olmak üzere üç yöntemle elde edilirken, ölçekte yer alan her bir maddenin geçerliğini (maddelerin ayırt edicilik güçleri) kanıtlamada madde-ölçek korelasyonları ve yine iç ölçüte dayalı geçerlik yöntemine başvurulmuştur.

Diğer taraftan ölçeğin güvenilirliğine ilişkin kanıt elde etmede ise iç tutarlık katsayısı (Cronbach alpha) dikkate alınmıştır.

3. BULGULAR

Belirtilen geçerlik kanıtlarından uzman kanısına dayalı geçerlik çalışması bir istatistiksel analizi zorunlu kılmayıp konu alanı uzmanlarının ölçekte yer alan her bir maddenin ölçülmek istenen özelliği gerçekte ölçüp ölçemeyeceğine ilişkin görüşlerini belirtmeleri esasına dayalıdır. Bu çerçevede uzmanların görüş birliğine vardığı maddeler ölçeğin geçerli ölçümler yapabilmesini sağlayacak nitelikli maddeler olarak düşünülür ve deneme formuna alınır (Baykul, 2000).

Bu bilgiden hareketle ölçeğin geçerliğini uzman kanısına dayalı olarak belirleyebilmek amacıyla ölçekte yer alan her bir maddenin ölçmek istediği amaca ne kadar hizmet edebileceği konusunda öğretim uygulamalarına katılan farklı alanlardaki öğretim elemanları ile ölçme ve değerlendirme uzmanlarının görüşlerine başvurulmuştur. Elde edilen bilgiler doğrultusunda üzerinde görüş birliğine varılan toplam 20 maddeden oluşan bir deneme formu oluşturulmuştur.

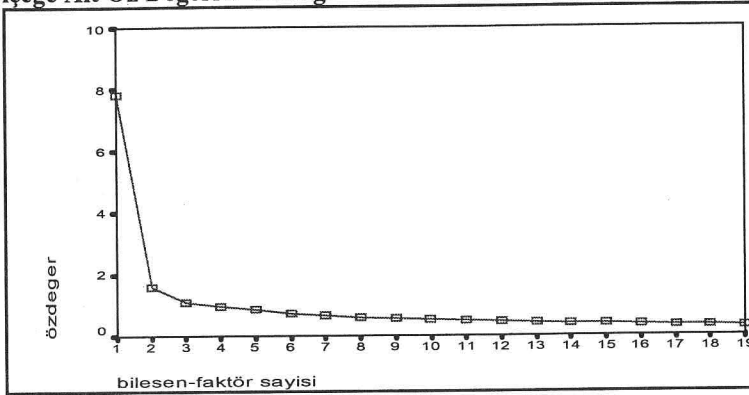
Uzman kanısına dayalı geçerlik çalışmasından sonra ölçeğin yapı geçerliğine ilişkin kanıtlar belirlenmeye çalışılmıştır. Yapı geçerliği daha çok ilgili ölçme aracıyla ölçülmek istenen özelliğin boyutlarını ve dolayısıyla da ölçme aracının boyutlarını saptamak için kullanılır. Yapı geçerliğini saptamada

¹ Prof. Dr. Saim Kaptan'a, Yard. Doç. Dr. Mehmet Yıldızlar'a ve Yard. Doç. Dr. Gülşen Bağcı Kılıç'a yardımlarından dolayı teşekkür ederiz.

faktör analizinden yararlanılır. Faktör analizindeki temel mantık çok sayıda tanımlanamayan yapıdan, az sayıda tanımlanabilen yapılara ulaşmaktır (Turgut, 1992; Tatlıdil, 1996). Bu yapılar davranış bilimlerinde faktör olarak adlandırılırlar (Ferguson, 1989; Baykul, 2000). Yapılan analizler sonucunda maddelerin dahil oldukları faktörlerdeki yüklerinin yüksek olması (0,45 ve üzeri) istenen bir durumdur. Ancak çoğu uygulamalarda bu değerin 0,30 ve üzerinde olması yeter değer olarak görülmektedir.

Çalışmada seçilen 20 maddelik ölçeğin uygulanması sonucunda elde edilen verilerin faktör analizine tabi tutulması sonucunda faktör yüklerinin üç grupta toplandığı görülmüştür.

Şekil 1: Ölçeğe Ait Öz Değerler Grafiği

Şekil 1'de görüldüğü üzere belirlenen faktörlerin öz değerleri birinci faktör için 7,89, ikinci faktör için 1,60 ve üçüncü faktör için 1,11'dir. Birinci faktöre ait öz değerin ikinci faktöre ait öz değerden çok büyük olması ve diğer faktörlere ait öz değerler arasında büyük farklılıklar olmaması ölçeğin tek boyutlu bir yapıyı ölçtüğü şeklinde yorumlanabilir (Lord, 1980).

Elde edilen üç faktörün açıkladığı toplam %55,46'lık varyansın %41,20'si birinci faktör, %8,44'ü ikinci faktör ve %5,80'ide üçüncü faktörle açıklanmakta olup ölçekte yer alan toplam 19 maddenin tamamının birinci boyutta yeterli büyüklükte faktör yüküne sahip olduğu görülmektedir. Faktör analizi sonucunda her bir maddenin hangi faktörde ne büyüklükte bir yüke sahip olduğuna ilişkin bulgular aşağıda tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Ölçeğe Ait Faktör Analizi Sonuçları

maddeler	Faktörler		
	1	2	3
M7	0,749		
M13	0,740		
M2	0,716		
M9	0,712		-,325
M8	0,706	-,274	
M5	0,695		
M3	0,683		
M16	0,681	,272	
M4	0,679		-,357
M6	0,669		
M14	0,628	,271	,508
M12	0,612	-,278	
M11	0,605		
M19	0,591	,448	
M18	0,590	,555	
M17	0,550	,498	,544
M15	0,548	,351	
M1	0,547		
M10	0,386	-,424	
Açıklanan Varyans	%41,20	%8,44	%5,80

Yük değeri 0,25'ten küçük olanlar tabloda yer almamaktadır

Öğretim Elemanı Değerlendirme Ölçeğinin geçerliğini kanıtlamada kullanılan bir diğer geçerlik türü ise iç ölçüte dayalı geçerliktir. İç ölçüte dayalı geçerlik, ölçeğin ölçülmek istenen özelliğe sahip olanlarla olmayanları ayırabilmesi ile ilgilidir. Bu bağlamda bireylerin ölçek puanları en yüksekten düşüğe doğru sıralanarak üst %27'lik grup ile alt %27'lik grup arasında ölçek puanları bakımından anlamlı bir farklılığın bulunup bulunmadığı bağımsız gruplar için t istatistiği ile test edilir. Sonucun anlamlı çıkması ölçeğin iç ölçüte dayalı geçerliğinin bir kanıtı olarak gösterilir (Tezbaşaran, 1997).

Ölçeğin iç ölçüte dayalı geçerliğini saptamaya yönelik elde edilen bulgular tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2 Ölçeğin Ölçüt Grup Geçerliğinin Kestirilmesi Amacıyla Yapılmış Olan “t” İstatistiği

Grup	N	X	S	sd	t	P
Üst Grup	283	45,68	5,72	564	58,291	0,000*
Alt Grup	283	23,43	2,90			

P< 0,01

Tablo 2'de görüldüğü üzere çalışmaya katılan 1056 kişilik öğrenci

grubundan üst grupta yer alanların 283 öğrenciye ait ölçek puanlarının ortalaması 45,68 ve standart sapması 5,72 iken alt grupta yer alan 283 öğrenciye ait ortalama değer 23,43 ve standart sapma değeri 2,90'dır. İki grubun ölçek puanlarının ortalamaları arasındaki fark 564 serbestlik derecesi ve 0,01 anlamlılık düzeyinde anlamlı bulunmuştur ($t=58,291$). Elde edilen bu bulgu ölçeğin iç ölçüte dayalı geçerliğe sahip olduğunun bir göstergesi sayılabilir.

Öğretim Elemanı Değerlendirme Ölçeği'nde yer alan maddelerden her birinin geçerliği (ayrıt edicilik güçleri) biri madde-ölçek korelasyonlarına ve bir diğeri de iç ölçüte (alt-üst grup) dayalı olmak üzere iki yöntemle kestirilmiştir. Her iki yöntemden elde edilen istatistiksel değerler tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3 Ölçekte Yer Alan Maddelerin Madde Geçerliklerine İlişkin Analiz Sonuçları

Madde no	Madde-ölçek korelasyonları	t
1	0,54*	22,26*
2	0,69*	26,11*
3	0,68*	26,62*
4	0,67*	26,35*
5	0,70*	26,76*
6	0,66*	25,30*
7	0,74*	28,41*
8	0,70*	25,91*
9	0,70*	28,48*
10	0,42*	13,34*
11	0,61*	20,01*
12	0,61*	23,31*
13	0,73*	28,25*
14	0,63*	21,49*
15	0,55*	16,14*
16	0,67*	24,44*
17	0,56*	17,81*
18	0,61*	19,65*
19	0,60*	21,26*

P<0,01

Tablo 3'teki bilgilere göre ölçekte yer alan maddelerin ölçek toplam puanları ile olan korelasyonları (madde-toplam korelasyonları) 0,42 ile 0,73 arasında değişmekte olup elde edilen katsayıların tamamı 0,01 anlamlılık düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Diğer taraftan ölçekte yer alan maddelerin alt-üst gruba dayalı t istatistikleri de yine maddelerin tamamı için 0,01 anlamlılık düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Elde edilen bu bulgulara göre ölçekte yer alan her bir maddenin istenilen ayrıt edicilik gücüne (madde geçerliği) sahip olduğu söylenebilir.

Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin yapılan çalışmalar iç tutarlılık katsayısı olarak da bilinen Cronbach alpha güvenilirlik katsayısının kestirilmesi ile sınırlı tutulmuştur. Öğrencilerin maddelere verdikleri cevaplardan hareketle kestirilen bu katsayı 0,92'dir. Buna göre ölçek iç tutarlılık anlamındaki güvenilirliğe sahip olduğu söylenebilir.

4. SONUÇ

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin öğretim elemanlarını değerlendirmede kullanabilecekleri geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede ilgili literatür taramaları ve uzman görüşlerinden hareketle çok sayıda yazılmış olan maddelerden alan bilgisine yönelik iki madde, öğrenme-öğretme sürecini yönetmeye yönelik on dört madde ve ölçme ve değerlendirme uygulamalarına yönelik dört madde olmak üzere toplam 19 madde üzerinde görüş birliğine varılarak bu maddeler 2001-2002 öğretim yılı I. yarıyılında final sınavları sırasında 1056 kişilik bir öğrenci grubuna uygulanmıştır. Yapılan uygulamaya dayalı olarak elde edilen veriler üzerinden yapılan analizlerde uzmanların görüş birliğine vardıkları bu maddelerin aslında tek boyutlu bir özelliği ölçtükleri ayrıca ölçeğin iç ölçüte dayalı geçerliğinin de sağlandığı görülmüştür. Bunların dışında ölçekte yer alan bütün maddelerin madde-ölçek korelasyonu ve alt-üst grup yöntemine dayalı olarak kestirilen madde ayırt edicilik güçlerinin de yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Ölçeğin Cronbach alpha güvenilirlik katsayısı 0,92 olup bu değer ölçeğin iç tutarlılık anlamındaki güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın sonucu itibarıyla, Öğretim Elemanı Değerlendirme Ölçeği, üniversite öğrencilerinin derslerini yürüten öğretim elemanlarını değerlendirmek amacıyla kullanabilecekleri tek boyutlu, geçerliği ve güvenilirliği çeşitli yöntemlerle kanıtlanmış bir ölçme aracıdır.

Bazı dezavantajlarına rağmen bu tür öğretim elemanı değerlendirme ölçeklerinin kullanılması;

- i) giriş bölümünde belirtilen amaçların gerçekleşmesine,
- ii) eğitimde kalitenin artmasına ve
- iii) öğrenci-merkezli öğretim ortamlarının daha yaygın hale gelmesine vesile olabilir.

5. KAYNAKÇA

- Baykul, Y. "Eğitimde ve Psikolojide Ölçme: Klasik Test Teorisi ve Uygulaması", ÖSYM Yayınları, Ankara (2000).
- Ferguson, G.A ve Y. Takane. "Statistical Analysis in Psychology and Education", Mc Graw Hill: New York (1989).
- Griffin, B. W., "Instructor Reputation and Student Ratings of Instruction",

- Contemporary Educational Psychology**, 26, 534-552 (2001).
- Husband, C. T., "Variations in student.' evaluations of teachers' lecturing and small group teaching: A study at the London Schools of Economics and Political Sciences", **Studies in Higher Education**, 21, 187-207 (1996).
- Lord, M.F. "Application of Item Response Theory to Practical Testing Problems", New Jersey, Lawrence Erlbaum Associates Publishers(1980).
- Stake, Robert E. and Cisneros-Cohernour, E. J., "Situational Evaluation of Teaching on Campus", **New Directions for Teaching and Learning**, 83, 51-72 (2002).
- Stringer, M. and Irwing, P., "Students' evaluations of teaching effectiveness: A Structural modelling approach", **British Journal of Educational Psychology**, 68, 409-426 (1998).
- Tatlıdil, H.. "Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Analiz", Ankara (1996).
- Tezbaşaran, A. "Likert Tipi Ölçek Geliştirme Klavuzu", Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara (1997).
- Turgut, M.F ve Y. Baykul. "Ölçme Teknikleri", ÖSYM Yayınları, Ankara (1992).

Ek 1 Öğretim Elemanı Değerlendirme Ölçeği

Maddeler	ÇY'li	Y'li	Y'siz	ÇY'siz
1. Ders konuları ile ilgili temel bilgilere sahip olması				
2. Ders konuları ile ilgili temel bilgileri geliştirme çabası				
3. Dönem başında ulaşılabilecek amaçları ve işlenecek konuları haberdar etmesi				
4. Derste işlenen konuların nerede ve nasıl işe yarayacağını vurgulaması				
5. Dönem başında sizlerden dersle ilgili beklentilerini açıkça belirtmesi				
6. Sınıfta bütün bireylerle ve gruplarla demokratik biçimde etkileşim kurması				
7. Dersle ilgili bu bilgileri sizlere aktarımdaki becerisi				
8. Ders süresince sizlere soru sorma ve tartışma ortamı sağlaması				
9. Sınıftaki öğrencilerin kendilerini ifade edecek demokratik bir ortam oluşturması				
10. Elektronik araçlar ve bilgisayar yazılımları gibi teknolojilerden yararlanmaya yöneltmesi				
11. Ders dışı araştırma ve kütüphaneye yöneltmesi				
12. Öğretim elemanının sesini etkili bir biçimde kullanması				
13. Öğrencilerin derse aktif katılımını sağlaması ve sizlerden gelen dönütlerden yararlanması				
14. Derslere zamanında başlama, zamanı iyi kullanması ve zamanında bitirmesi				
15. Her hafta derslere düzenli bir şekilde devam etmesi				
16. Ders içi davranış biçiminin eğitim ortamına uygunluğu				
17. Sınav sorularının işlenen konuları kapsamaması				
18. Ölçme ve değerlendirmede objektif davranması				
19. Ölçme uygulamalarının sonuçlarını zamanında puanlandırması ve sonuçları sizlerin gelişimine yönelik dönütlerle vermesi				